

3. Az ipari park fogalomköre és kategóriái

Lengyel Imre – Kosztopoulosz Andreász – Imreh Szabolcs

Ipari park. Ez az évtizedek óta használt, de a szakirodalomban rendszeresen csak a 70-es évektől megjelenő fogalom mára Magyarországon a gazdasági modernizáció mitikus jelképévé vált. Valójában egy nem könnyen meghatározható **gyűjtőfogalomról** van szó, mely ugyan mindenütt az ipari tevékenységek egyfajta térbeli koncentrációját jelenti, de a valóságban nagyon különböző alapfunkciói lehetnek, melyek a nemzetközi gyakorlatban használt elnevezésekben is visszatükröződnek. Napjainkban a „parkhoz” többféle jelző kapcsolódik (technológiai, tudományos, innovációs stb.), valamiképp utalva az ott folyó tevékenységek jellegére.

Tanulmányunkban először áttekintjük a mérvadó nemzetközi irányzatok alapján az ipari park gyűjtőfogalom körébe sorolható kifejezések értelmezését és egymáshoz való viszonyát. Először az ipari terekkel kapcsolatos alap gondolatokat, majd az EU-ban általánosnak tekinthető tipizálást, ezt követően napjainkban az inkubációhoz kapcsolódó felfogásokat és klasszifikációkat elemezzük. A továbbiakban bemutatjuk és összevetjük az ipari parkokra vonatkozó egyes hazai megfogalmazásokat, kitérve a tíz éves ipari parki programra is. Felvázoljuk az egyes parktípusok legfontosabb jellemzőit, természetesen ezzel párhuzamosan megjelenítve néhány lehetséges kategorizálást is.

3.1. A parkok különböző típusai

A fejlett országok sikeres példái hatására a világ sok országában kiemelten támogatják az iparfejlesztésen belül a földrajzilag koncentrált ipari területek kialakítását, részben munkahelyteremtés, részben a koncentrált és így olcsóbb infrastruktúra kiépítése, részben környezeti problémák stb. miatt. Az eltérő gazdaságpolitikai célok, a különböző gazdasági és társadalmi háttér, a más-más helyi környezeti adottságok miatt az ipari területeknek, köztük az **ipari parkoknak nagyon sokféle típusa** figyelhető meg. Az eltérő esetekre többféle osztályozás létezik, amelyek közül csak a legfontosabbnak ítélt tipizálásokat tekintjük át.

Megjegyezzük, hogy a magyar ipari park fogalom tükörfordítása az „industrial park” kifejezésnek, ami félreértésekre ad alkalmat: a nemzetközi gyakorlatban a kifejezés inkább a hagyományos ipari térségek szerkezetváltásához kapcsolódik, azaz főleg a nehézipar, gépipar területhasznosításához, nem pedig az innovációs tevékenységekhez (amire sokkal gyakoribbak a business park, science park,

innovation park stb. kifejezések, lásd később). Továbbá itthon mindenki kizárólag feldolgozóipari tevékenységre koncentrál¹, holott szolgáltató, logisztikai stb. cégek is letelepedhetnek a parkokba (az alföldi városokban több helyen a lakosság ellenállását váltotta ki az ipari parkok alapításának kezdeményezése, mivel az emberek füstölő gyárkérményekre asszociáltak). A fogalmi kavalkád külföldön is mindenütt jelen van, ezért azon nemzetközi szervezetek álláspontját célszerű alapul venni, amelyek fejlesztésekkel foglalkozó szakértői bizonyos „közös gyakorlat” kialakítására törekszenek.

Az ipari parkok legágabb fogalmi keretét az ipari hasznosítású területek, zónák, övezetek, térségek jelentik, ezen fogalmak több esetben szinonímák, de megfigyelhető bizonyos fogalmi tisztázásra törekvő szándék is. Elhatárolva az ipari zónától vagy térségtől („industrial zone”, „industrial area”) az UNIDO, az ENSZ fejlesztési szervezete több dokumentumában az **ipari hasznosításra előkészített terület** („industrial estates”) jelenik meg, amelynek főbb megkülönböztető vonásai (UNEP 2001):

- relatíve nagy kiterjedésű területen fekszik (ez tipikusan 40-80 hektár),
- a megtelepedett vállalatok egyaránt hozzáférnek a közüzemi (víz, villany stb.) és egyéb közszolgáltatásokhoz, az alapvető műszaki infrastruktúra számukra biztosított,
- fejlesztése más, általánosabb fejlesztési (főleg terület- és településfejlesztési) tervekkel összhangban történik,
- különböző közös (központosított), adminisztratív funkciók is megtalálhatók a területen, többféle ügyviteli szolgáltatást is nyújtanak, így például menedzseri, technikai és pénzügyi feladatokat is végeznek.

A fenti felsorolás nagyon általános kereteket ír elő, illik a **magyar ipari parkok többségére** is, így az ipari hasznosításra előkészített terület fogalma bizonyos szempontból a legágabb keretét alkotja a térben lehatárolt helyen folyó, földrajzilag koncentrált ipari tevékenységeknek. Megjegyezzük, hogy az UNEP dokumentuma szerint az **ipari zóna** (ipari övezet) („industrial zone”) kifejezés általában egy nagyobb térség megnevezésére vonatkozik (időnként nem is összefüggő területről, hanem különböző telkek együtteséről van szó), amely a helyi hatóságok kezelésében áll iparfejlesztés céljára. Az **ipari térség** („industrial area”), ami inkább ipartelepítésre alkalmassá tett és parcellánként iparfejlesztési céllal értékesített ingatlant jelent, legfőképpen abban különbözik az ipari hasznosításra előkészített területtől, hogy az utóbbi rendelkezik az adminisztratív funkció ellátásához szükséges szervezettel, míg az ipari térség nem.

A fenti lehatárolásokat a nemzetközi szervezetek (így az UNEP jelentése) sem kezelik mereven: természetesen léteznek olyan ipari hasznosításra előkészített területek (a mi fogalmaink szerinti ipari parkok) is, melyek kilógnak valamely tulajdon-

¹ A feldolgozóipar esetén inkább a manufacturing, illetve processing industry kifejezés használatos.

ság mentén a csoportból, például lényegesen kisebb vagy éppen hatalmas méretük-nél fogva (ilyenek pl. a kis, külvárosi parkok vagy a Dubai Jebel Ali Park, mely több mint 100 km²-en terül el és 1600 betelepült vállalkozással rendelkezik).

3.1.1. Az új ipari terek kategóriái

Georges Benko a regionális tudomány nemzetközileg elismert tudósa, aki a földrajzi koncentrációkkal, új ipari terekkel foglalkozik, főleg francia tapasztalatokból kiindulva a **technológiai parkot** tartja az 1970-es évek végétől megjelenő új ipari terek alapvető kategóriájának, bár hozzáteszi, hogy a fogalomnak nincs homogén értelmezése, nem kristályosodott egyetlen, alapvető modellé (Benko 1992, 1999). Sőt, bizonyos értelemben Benko szerint a technológiai park fogalma egybeesik az 1950-es, 1960-as években megfogalmazott növekedési pólussal (growth pole), és a helyi húzóágazatok megújulásaként értelmezhető. Három, egymással szoros kapcsolatban levő fogalmat különböztet meg: technológiai park, technológiai pólus és technopolisz (Benko 1992). Benko gondolatai a hazai területfejlesztési irányzatokra, de az ipari parkok fejlesztésére is nagy hatást gyakoroltak, ezért célszerű röviden áttekinteni őket.

Technológiai park

Földrajzi értelemben a technológiai, ipari, műszaki tevékenységek központja, a lokális fejlődés magja, az innovatív, húzó vállalatok együttese, amely nagyvárosokhoz kötődik. Vonzereje az egyetemi és tudományos kutatási kapacitáson alapszik, sokszor egyenesen a városfejlesztés térbeli szervezetének tekintik. A „keresztezéssel való megtermékenyítés” koncepcióján alapszik (Pierre Laffitte után) mely arra utal, hogy a fejlesztés teljes folyamatához kapcsolódó intézmények, szervezetek csoportosulása szinergikus hatást fejt ki az innovációk megszületésének elősegítésében. Megjelenésében nem más, mint színvonalas környezetben elhelyezett irodák, laboratóriumok és termelőüzemek együttese: egy körülhatárolt teret tölt be, ahol a gazdasági tevékenységek koncentrálnak.

Technológiai pólus

Míg a technológiai park fogalma erőteljesen az innováció fogalmához kapcsolódik, addig a technológiai pólus („technopole”) kifejezés a regionális fejlesztéshez kötődik, és inkább a terület- és városfejlesztés terminológiájában terjedt el. A technológiai pólusok olyan húzóágazatokat jelentenek, amelyek területi hálózatba szerveződve a technológia átadását segítik elő a helyi/regionális ipar számára, és közös-

ségi is támogatást élveznek. Ezek a húzóágazatok nem biztos, hogy a csúcstechnológiához kötődnek.

Technopolisz

A technopolisz fogalma az, amelyik integrálja a másik két előbbi kategóriát. A technopolisz egyszerre technológiai park és technológiai pólus, egyidejűleg lehet az innováció és a regionális fejlesztés alkalmas eszköze. A technopolisz tágabb abban az értelemben is, hogy inkább az egész városra és vonzáskörzetére terjed ki, nem pedig egyetlen ingatlanra.

A technológiai parkok és a régiók kapcsolata alapján három különböző regionális fejlődési pálya adható meg, amelyek az új ipari terek három alaptípusát is kijelölik:

- a régi iparterületek átstrukturálása,
- a nagyvárosi térség agglomeratív előnyeire épülő technológiai fejlődés,
- a „semmitől születő” új ipari terek, melyek több esetben a helyi tradíciók híján jobban képesek alkalmazkodni a termelés új, megváltozott feltételeihez, szervezetéhez.

Benko az új ipari tér három elméleti alapkategóriájának megfogalmazásán túl kísérletet tesz a gyakorlatban megvalósult **új ipari létesítmények csoportosítására** is, rendező elvként a térbeli megjelenést, illetve a tevékenységformát használva (Benko 1992):

- **innovációs centrum** (egyetemen belül működő kis egységek – pl. a Compiégne-i Egyetemen),
- **inkubátorház** (a technológiai park kiegészítő eleme),
- **tudományos park** (az angolszász országokban jellemző típus, egyetemekhez kapcsolódik – pl. Cambridge-i Kutató Park),
- **technológiai park** (alkalmazott kutatásra épül, nem feltétlenül egyetemi relációban – pl. Sophia Antipolis-ban),
- **üzleti és kereskedelmi park** (kereskedelmi vállalatok igényeire épül – pl. párizsi régióban -, különösen repülőterek mellett),
- **a legkorszerűbb ipari zónák** (korszerű ipari parkok együttese).

Benko a '90-es évek eleji válságból való kiutat keresve úgy fogalmaz, hogy a technológiai parkok talán egy **új iparosítási modellt** jelenthetnek. Lényeges megállapítása, hogy a „parkok” döntően a területfejlesztés, illetve gazdasági szerkezetváltás eszközei, a globális gazdaság csomópontjai, amelyeknek három alaptípusa markánsan elkülönül egymástól. Mind a három lényegében „közjósággként” funkcionál (mint pl. az energiahálózatok, avagy a közutak), azaz a kormánzatnak kell létrehozni, mivel a magáncégek erre nem képesek, viszont a fenntartást és működtetést már a vállalkozóknak kell állniuk. Mind a technológiai transzfer helyi létesítménye-

ivel, mind a tudományos parkok szerepével és a technopoliszokkal részletesen foglalkozunk a későbbiekben².

3.1.2. Az EU hagyományos tipizálása

Az Európai Unióban is megkísérelték osztályozni az ipari parkokhoz hasonló azon változatos képződményeket, amelyek a különböző kutatási eredmények megosztásán és a technológia transzfer megvalósításán alapulnak. Az 1990-es évek elején az alábbi típusokat határozták meg a parkban folyó legfontosabb tevékenységeket (core businesses) kiemelve (Scandizzo 2001):

- tudományos park („science park”),
- kutató park („research park”),
- technológiai park („technology park”),
- innovációs központ („innovation center”),
- üzleti park („business park”) és
- üzleti inkubátor központ („business incubation center”).

Tudományos park

Felsőoktatási intézmények vagy fejlett **kutatóközpontok** közelségében helyezkedik el, és napi operatív kapcsolatban is van ezekkel a szervezetekkel. Célja, hogy elősegítse olyan vállalkozások létrejöttét és növekedését, amelyek az új technológiákra épülnek. Aktív közvetítő szerepet vállal a technológia transzfer folyamatában a tudományos és kutató-fejlesztő intézmények, valamint a park területén működő vállalkozások között.

Szerepe gyakran kiterjed az **ingatlanfejlesztési célok** megvalósítására is, ami vonzóvá teszi új tevékenységek vagy nagyvállalatok kutató-fejlesztő részlegei számára is, tekintettel az egyetemek vagy kutatóközpontok közelségére. A parkban végzett kutató-fejlesztő tevékenység gyakran csupán a prototípus kifejlesztésére korlátozódik, míg a termelést a vállalat máshol végzi. Néhány esetben azonban a fejlett technika alkalmazását feltételező részegységeket (kisebb sorozatban) is a parkban gyártják. A tudományos park több elkülönülő területből, különböző helyeken levő ingatlanokból is állhat, amelyek nem egymás közelében helyezkednek el, de ugyanazon városon belül található, és mindig működnek közös létesítmények és közös szolgáltatások is.

Kutató park

A kutató park általában egyetemek vagy kutatóközpontok mellé települ. Fő tevékenysége sokkal inkább az **alapkutatás**, semmint a fejlesztés. További jellegzetességét a kapcsolódó egyetemi kutatás jelenti, a tudományban és technológiában való

² Lásd 5. és 6. fejezet.

kiváló jártasság tényezőire alapozva. Továbbá inkább kutatóintézetek működnek a kutató parkokban, nyilván nonprofit (közösségi, alapítványi) szervezetek, nem pedig nagyvállalati részlegek.

Technológiai park

A technológiai park olyan cégeket fogad be, amelyek a **fejlett technológiák** (high-tech) kereskedelmi célú hasznosításával foglalkoznak, beleértve a kutatás-fejlesztést, a termelést, az értékesítést és az azt követő szolgáltatásokat. A technológiai park a termelő tevékenység fontossága miatt különbözik mind a tudományos, mind a kutató parktól. A tudományos intézetek részvétele nem döntő jelentőségű. A park a fejlett technológiára épülő vállalkozások speciális infrastrukturális igényeit is kielégíti. Bizonyos esetekben egy cég bebocsátását a park a termelés felfutásától vagy a fejlett technológia alkalmazásától is függővé teszi.

Innovációs központ

Az innovációs központ az új termékek és technikai eljárások kifejlesztésével, marketingjével foglalkozó **kezdő vállalkozások** (start-up) igényeinek kielégítését tűzi ki célul. Ezeknek a vállalkozásoknak viszonylag nagy a piaci kockázata, és a sikeres fejlődéshez nem csupán üzleti támogatásra és ügyviteli tanácsra van szükségük, hanem pénzügyi szervezetek, vállalkozásfejlesztő ügynökségek és kutató intézmények **helyben lévő hálózatára** is. Az innovációs központ fő célja, hogy elősegítse a fejlett technológiára épülő új vállalkozások létrehozását. A nyújtott szolgáltatások magukban foglalják a pénzügyi, marketing és technológiai tanácsadást éppúgy, mint az adminisztratív szolgáltatásokat (pl. titkárság). Az innovációs központ speciális célkitűzése a kis- és középvállalkozások (KKV-k) támogatása, több esetben egy nagyobb projekt (pl. tudományos park) elemeként működik.

Üzleti park

Az üzleti parkok minőségi környezet kínálnak az üzleti tevékenységek széles körének végzéséhez, úgymint a gyártáshoz, összeszereléshez, értékesítéshez (kereskedelem, logisztika) és adminisztratív tevékenységekhez. A tudományos intézmények közelsége nem játszik szerepet a vállalatok odatelepitésnél, avagy az üzleti park létrehozásánál.

Üzleti inkubátor központ

Az üzleti inkubátor központ meghatározott ideig az egy helyen levő, kezdő és fejlődő KKV-kat sűríti. Célja, hogy javítsa fejlődési lehetőségeiket és túlélési rátájukat azáltal, hogy az elinduláshoz telephelyi (ingatlan) lehetőségeket és kedvezményes üzleti szolgáltatásokat biztosít számukra. Főleg a helyi fejlődést és munkahely-

teremtést ösztönzik vele, a technológia szerepe mellékes lehet. Magyarországon inkubátorház néven terjedt el.

3.2. Az üzleti inkubáció létesítményei

Az UN/ECE³ által 1999-ben szervezett konferencia és azt követő, 2000-ben és 2001-ben megjelent kiadványok fő célja az üzleti inkubátorok, tudományos parkok és technopoliszok legújabb tapasztalatainak rögzítése volt, főleg Kelet-Közép Európában és a FÁK országaiban, de finn, német, olasz és svéd áttekintés is szerepel bennük (UN/ECE 2000, 2001).

A kiadványok az **üzleti inkubáció fő céljának** az induló vállalkozások (start-up) fejlesztését és megerősítését, a vállalkozókésztséget ösztönző és támogató helyi központok kialakítását tartják, főleg innovatív termékek előállítását végző cégek esetében. Hat típusból indultak ki:

- **Klasszikus üzleti inkubátorok** (classical business incubators): kezdő KKV-k részére infrastruktúra és a szolgáltatások széles körének nyújtása, amelynek segítségével a kezdeti szakaszban képessé válnak sikeresen elindítani és fel-futtatni tevékenységüket. Nálunk az inkubátorházak, illetve irodaházak (pl. informatikai szolgáltatásoknál) tartoznak ide.
- **Ipari hasznosításra előkészített területek** (industrial estates): a regionális gazdaságfejlesztés dinamikus eszköze a helyi önkormányzatok és regionális fejlesztési ügynökségek részére. Mint említettük, itthon az ipari parkok feleltethetők meg ennek a formának.
- **Export feldolgozóipari zóna** (export processing zone): az export és a külkereskedelem miatt fontos, bár általában gyenge marad az ott működő vállalatok kapcsolata a helyi gazdasággal. Továbbá az üzleti szolgáltatások lehetőségei, az infrastruktúra és az adókedvezmények vonzzák a külföldi működő tőkét, ezáltal javul a térség foglalkoztatottsága (és a fizetési mérleg). A hazai eszközökből nagyjából az ipari vámszabad területek, illetve a vállalkozási övezetek tartoznak ide.
- **Tudományos (technológiai) parkok** (science/technology parks): kreatív környezet teremtenek a technológia-alapú vállalkozások számára a kutatási eredmények üzleti hasznosításához.
- **Virtuális üzleti inkubátorok** (virtuális technológiai parkok): a cégek egymás közötti, valamint az üzleti partnereikkel történő kapcsolatok létrehozása és működtetése: Internet, elektronikus adatsere, videó konferencia lehetőségek stb.

³ Az United Nations Economic Commission for Europe (UN/ECE) 1999 júniusában Genfben tartott „Best practice in business incubation” címmel egy konferenciát, amelyen 27 országból közel 100 szakértő vett részt (Magyarországról 8 főt sorolnak fel közreműködőként).

- **Klaszteresedés és hálózatosodás:** a KKV-k klaszteresedése és hálózatosodása egyre növekvő fontosságú, lehetővé teszi számukra a magas szakképzett-ségű munkaerő és az üzleti szolgáltatások, köztük az inkubációs szolgáltatások elérését. A klaszterek, mint a KKV-k agglomerációi lehetővé teszik a specializációt, a technológiai kapacitások kiépítését, az innovációt stb.

Ez a felsorolás nyilván csak a kereteket jelölte ki, bizonyos jellemző típusokat próbált megadni, amelyekben belül a felmérésben részt vevő országok elhelyezték vállalkozásfejlesztési programjaikat, az egyes intézményeket. Az inkubátorokkal a következő alpontban, az EU-ban lezajlott inkubációs felméréssel kapcsolatban bővebben foglalkozunk, a tudományos parkok (az 5. és 6. fejezetben), valamint a klaszterek és KKV-hálózatok (a 7. és 8. fejezetben) bemutatására később kerül sor.

A fenti felsorolás alapján is érzékelhető, hogy a nemzetközi felfogások igen tág határok között mozognak. A megadott hat típus két jól elkülönülő csoportba sorolható:

- Az első csoport a **hagyományos ipari felfogást** tükrözi, jellemzője a méretbeli elkülönítés: a legkisebb létesítményből (klasszikus üzleti inkubátor, ami lehet egyetlen épület, irodaház is) kiindulva egy városban levő ipari hasznosításra előkészített területeken (jellemzően ipari parkokon) át egy egész település együttes (mint feldolgozóipari zóna) ipari célú fejlesztése jelenik meg.
- A második csoport a **modern innovációs lehetőségek** kihasználására épül, amikor a tudományos parkok mellett a virtuális inkubátorok jelennek meg, valamint a klaszterek, amelyeknek szintén legalább lokális térség feleltethető meg.

Az első csoport hagyományos szemlélete azt jelenti, hogy főleg mennyiségi fejlesztésekre és központi gazdaságpolitikai akciókra (ipari parkok, vámszabad területek, vállalkozási övezetek kijelölésére) van szükség, amelyeket infrastruktúrával és fejlesztő ügynökségekkel lehet támogatni. A második csoport már minőségi elemeket takar, ezt nem lehet felülről és központilag irányítani, hanem a helyiek összefogása, az alulról-szerveződő elképzelések és a „társadalmi szövet” a lényegesek, azaz a regionális hálózatok működése. Az is nyilvánvaló, hogy először az első csoport elemeit lehet létrehozni, míg a második csoport csak később, a fejlődés magasabb fokán válhat tömegessé.

Az egyes országoknál megadták az ott alkalmazott inkubációs definíciókat. A magyarországi definícióknál az üzleti inkubátorok legfontosabb eseteként az **ipari parkok** lettek megadva (industrial park), amelyek létesítésének alapelvei (UN/ECE 2001, 8.o.): a KKV-k fejlődésének támogatása; az ágazati és regionális szempontok integrálása a vállalati érdekkörbe tartozó szereplőknél (stakeholders); a beszállítói (alvállalkozói) programban való részvétel elősegítése a parkokban való előnyös letelepedési és kedvező működési feltételek révén; az ipari és regionális politika integrálása, mivel az ipari parkok helyi kezdeményezésre, a helyi források aktivizálásával

épültek ki, és hozzájárulnak a foglalkoztatáshoz; valamint a közvetlen külföldi beruházások részére szervezett, átlátható feltételek nyújtása.

3.2.1. Az inkubációs folyamat és az inkubátorok fogalma

Az Európai Unióban 2002-ben fejeződött be egy átfogó vizsgálat „Benchmarking the management of incubators” címmel⁴, amelynek keretében mindegyik tagországban széles körű kérdőíves felméréseket végeztek (szinte az EU tagországaiban levő 800 különböző típusú park mindegyikében). A kutatás során definiálták az **inkubációs funkciókat**, és a különböző elnevezésű „parkok” egymáshoz való viszonyát is megpróbálták tisztázni, valamint összehasonlították az egyes országokban folyó inkubációs gyakorlatot. Ez a fogalmi keret felhasználja a korábban ismertetett parki típusokat, de az elmúlt évtized tapasztalatait és változásait is értékeli.

Úgy tűnik, a parkok különböző megnevezéseinél, ahol a KKV-k fejlesztése felmerül, ott az **„incubator”** kifejezés válik gyűjtőfogalommá, amely nyilván jóval szélesebb értelemben használatosak, mint a hazai inkubátorház. Továbbá az **„incubation”** az a folyamat, amely a kisebb vállalkozások, főleg a KKV-k támogatására szolgáló különböző megoldásokat összegzi. Nyilván egy-egy térség fejlesztésének elősegítésénél kiemelt figyelmet kell fordítani az új piaci szegmensekben megjelenő helyi új KKV-k (start-up) támogatására.

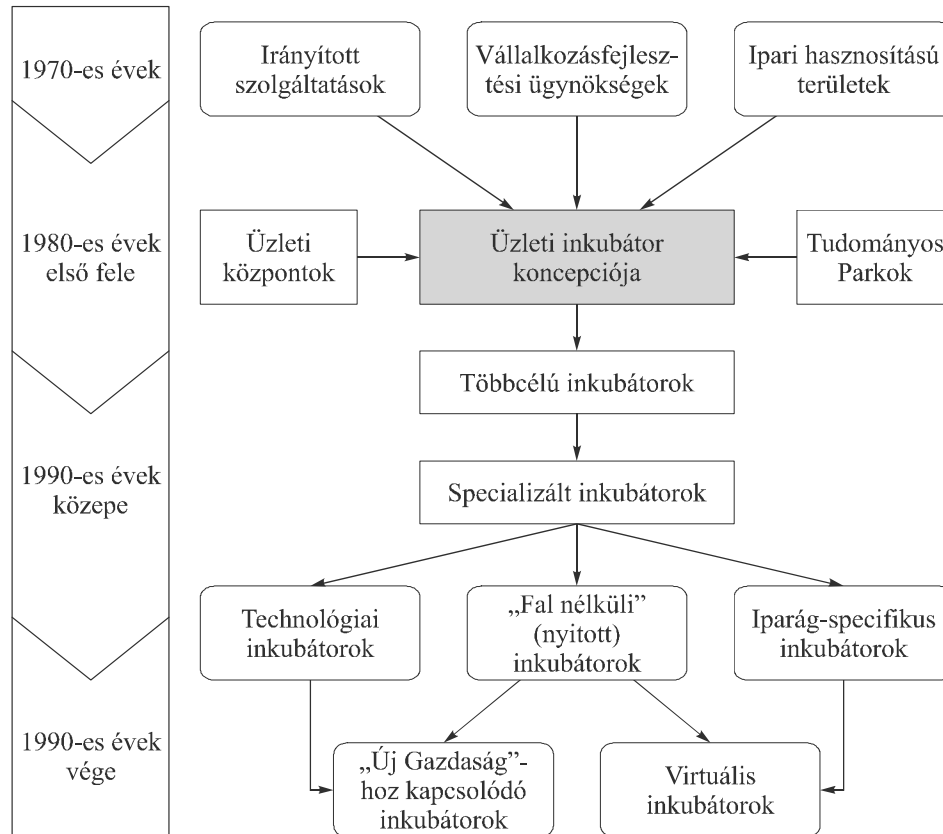
Az inkubáció fontosságának felismerése a globalizációhoz köthető:

- a gazdasági szervezetek rugalmas alkalmazkodásának elsőrendű fontosságúvá válása,
- a nagyvállalati szervezeti hierarchiák ellaposodása és a kihelyezések (outsourcing) előtérbe kerülése,
- a tudásalapú tevékenységek döntővé válása a tartós vállalati versenyelőnyökben,
- a rugalmas, innovatív KKV-k tömeges megjelenése.

Az 1970-es évektől megfigyelhető, posztfordistának is nevezett folyamat az innovatív KKV-kat felértékelte, amit a gazdasági élet szereplői (nagy- és kisvállalatok) és a kormányzatok is felismertek. A nagyvállalatok is ösztönzik és támogatják az új ötleteket kidolgozó KKV-kat (spin-off, spin-out, start-up), mivel a kockázatos projekteket ezáltal jóval olcsóbban, intenzívebb munkatempóban, azaz jóval hatékonyabban lehet a kisebb (sokszor csak erre a feladatra alakult) szervezetekben megoldani. Mivel a központi és helyi kormányzatok egyik fő célja lett a munkahelyteremtés, ugyanis a nagyvállalatokból felszabaduló munkaerőt a KKV-k vették át (illetve oda kényszerültek), ezáltal az induló KKV-k támogatása és megerősítése is sok országban kiemelt gazdaságfejlesztési és társadalompolitikai feladattá vált.

⁴ A vizsgálatot a Centre for Strategy & Evaluation Services (CSES) folytatta (Kent, Egyesült Királyság) a European Commission Enterprise Directorate General számára, a végső jelentés 2002 februárjában készült el.

3.1. ábra Az üzleti inkubátor koncepciójának fejlődési folyamata

Forrás: EC (2002, 3. o.)

Az **üzleti inkubátor** koncepciójának kialakulása a 80-as évek elejére tehető (3.1. ábra). A 70-es években először az említett ipari hasznosítású területek (industrial estates) jöttek létre nagyobb számban, valamint megjelentek a vállalkozásfejlesztési ügynökségek és a közös (megosztható), irányított szolgáltatásokat nyújtó szervezetek (managed workshops). Erre a három tényezőre alapozódva formálódott ki az **üzleti inkubátor**, mint általános gyűjtőfogalom, amely kifejezés tartalmazza a tudományos parkok és az üzleti központok szolgáltatásait is. A 90-es évektől egyre speciálisabb szolgáltatásokra volt szüksége a KKV-knak, megjelentek a technológiai inkubátorok (főleg technológia fejlesztésére) és az iparág-specifikus inkubátorok (informatikai stb.). A 90-es évek végén létrejöttek az internetes hálózatra alapozódó, nem egy helyen lévő nyitott inkubátorok, míg napjainkban formálódnak a **virtuális inkubátorok** is. Az időbeli folyamatból érzékelhető, hogy a különböző típusú parkok szinte mindegyikében előtérbe került a KKV-k segítése. Főleg azért, mert a

helyi gazdaságfejlesztés egyik fő eszköze a helyi KKV-k versenyelőnyeinek, azaz a helyi üzleti környezetnek a megerősítése.

Az inkubátorok számának megsokszorozódásával, szerepük felértékelődésével együtt megjelentek az inkubációval foglalkozók szakmai szervezetei is: az Egyesült Államokban (NBIA), az Egyesült Királyságban (UKBI), Franciaországban az ELAN, Németországban az ADT stb. Ezek a szervezetek és egyéb kapcsolódó szerveződések (pl. az EU-ban a BIC: Business & Innovation Centre) mindegyike megpróbálta definiálni, mit ért inkubátoron és inkubációs folyamaton.

Az EU-ban 1990-ben fogalmazódott meg először az **inkubátor fogalma**: „olyan hely, ahol az újonnan létrejövő cégek koncentrálnak egy lehatárolt területen. Ezen cégek segítése javítja növekedésük és túlélésük esélyeit egy adott épületben igénybe vehető közös szolgáltatások (telefax, számítógépes lehetőségek stb.), valamint ügyviteli támogatás révén. A hangsúly a helyi fejlődésen és a munkahelyteremtésen van.” (EC 2002). A fogalom lényege: a kezdő vállalkozásoknak helyiségek és szolgáltatások nyújtása kedvezményesen, mégpedig „egy fedél alatt”, ezáltal jelentősen csökkenthetők rezsiköltségeik, az így felszabaduló anyagi és szellemi forrásait pedig érdemi tevékenységekre tudják koncentrálni.

Szűkebb értelemben az inkubátor olyan szervezet, amely segíti a kezdő vállalkozásokat ötleteik kidolgozásától azok piaci bevezetéséig, ezáltal a vállalkozás megerősítéséig. **Tágabb értelemben** inkubátornak nevezhetők a technológiai központok és tudományos parkok, az üzleti és innovációs központok sora, amelyek nemcsak telephelyet adnak, hanem a vállalkozásokat támogató szervezetek és intézmények hálózatát is koncentrálnak. Az EU-ban használt is kiderül, hogy nem öncélú az inkubátorok létrehozása és működtetése, hanem a helyi gazdaságfejlesztés és munkahelyteremtés eszköze.

Az EU már említett, 2002-ben zárult kutatásának eredményeként kialakult egy **konszenzusos inkubátor fogalom**, amelyben megpróbálták összegezni a különböző gazdaság- és vállalkozásfejlesztési szemléletre és gyakorlatra (francia, német, amerikai stb.) visszavezethető megközelítéseket. Eszerint az **üzleti inkubátor** (EC 2002, 9. o.):

„egy olyan szervezet, amely rendszerbe foglalja és élénkíti a sikeres vállalkozások létesítésének folyamatát, számukra átfogó és integrált szolgáltatások körét nyújtva, amelyek tartalmazzak:

- inkubációs teret,
- kedvezményes üzleti szolgáltatásokat,
- a klaszteresedés és hálózatosodás lehetőségeit.”

A fogalomból nemcsak a **hely** (ingatlan, iroda stb.), a **közös szolgáltatások** (titkárság, könyvelők stb.) fontossága derül ki, hanem megjelenik az ott működő **vállalkozások közötti együttműködések** támogatása is. Lényegében ezen három funkció megléte esetén beszélhetünk inkubációról. Felismerve, hogy napjainkban a szinergikus hatások, a rejtett tudás (tacit knowledge) elterjedése akkor hatékony, ha a hasonló szakértelemmel és eszközparkkal bíró vállalkozások egymáshoz közel

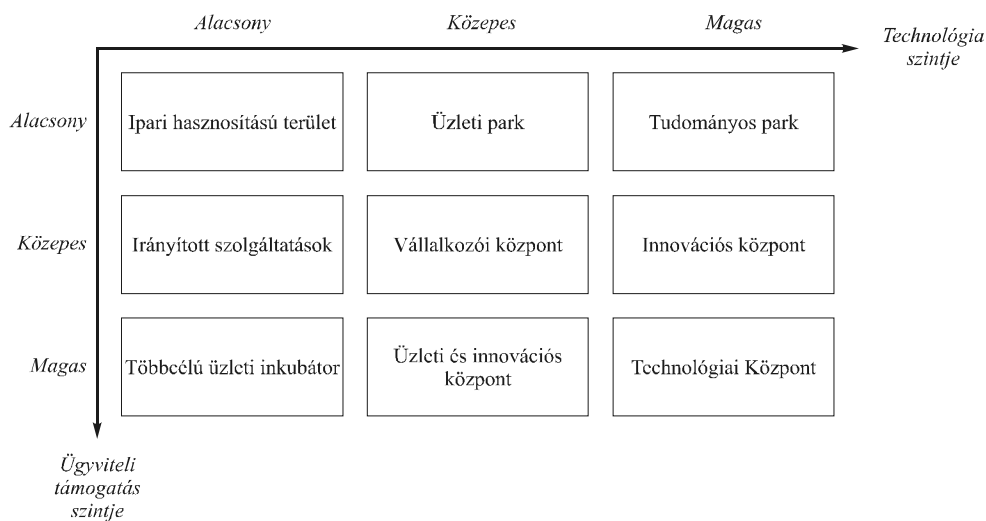
működnek (és terjednek az információk, tapasztalatok), illetve a hasonló közös szolgáltatások is így jóval olcsóbbak lehetnek. Ez azt is jelenti, hogy előtérbe kerültek az olyan inkubátorok, amelyek hasonló tevékenységű vállalkozásokat fogadnak be.

Megjegyezzük, hogy ezek a gondolatok közismertek, de a fejlett országokban is csak egy időbeli folyamat során, évtizedek alatt kerültek át a gyakorlatba. Várhatóan nálunk sem lehet „átugrani az árnyékunkat”, először a fejlett országok 70-es és 80-as évekbeli megoldásait kell (és lehet) tömegesen elterjeszteni, azaz nem a „nagy ugrásra”, hanem csak a folyamat gyorsítására van lehetőségünk. Nem kizárva, hogy előfordulhatnak már napjainkban itthon is pl. virtuális inkubátorok.

3.2.2. Az üzleti inkubátorok típusai

A különböző ipari területek lehetséges tipizálásai közül igen szemléletes az a felvétel, amelyik - a fenti konszenzusos fogalmat is integrálva - a KKV-knak nyújtott kedvezményes **üzleti támogatások szintje** (szolgáltatások elterjedtsége) és a **technológia szintje** alapján állapít meg kategóriákat (3.2. ábra).

2. ábra Az üzleti inkubátorok típusai az üzleti támogatás és a technológia szintje szerint

Forrás: EC (2002, 6. o.)

A KKV-kat befogadó üzleti inkubátorok az egyes dimenziók mentén a magasabb értékeknél helyezkednek el, ahol a vállalkozások sokféle és színvonalas üzleti szolgáltatást igényelnek, illetve a folyamatos innovációhoz magas szintű technológiai háttérre (laboratóriumok, műszerek, eszközök stb.) van szükségük. Így inkubátoroknak tekinthetők a tudományos parkok, innovációs központok, technológiai köz-

pontok, az üzleti és innovációs központok, valamint részben a vállalkozói központok is.

Ahol alacsonyak a szolgáltatások iránti igények, illetve a technológia szintje, ott kevésbé van szükség inkubátorokra. Többek között azért is, mivel itt nagyvállalati telephelyek - azaz nemcsak induló, fejlődő kisvállalkozások - is előfordulnak. Ide tartoznak az ipari hasznosítású területek (ahol általában nincs közös szolgáltatás), az üzleti parkok és az irányított szolgáltatásokat (managed workshops) nyújtó parkok. Ezekbe a parkokba általában nincs belépési kritérium, mindenki bekerülhet, aki kibérl (vagy megveszi) a területet. Ebben az esetben a vállalkozás lényegében csak előkészített, vonalas infrastruktúrával ellátott területet bérel, szemben az inkubátorokkal, ahol speciális belépési feltételek vannak, mivel csak azokat engedik be, akiknek az ott nyújtott speciális szolgáltatásokra és egyedi technológiákra van szükségük (azaz akik igénylik a speciális eszközöket és szolgáltatásokat).

A magyarországi ipari parkok igen sokfélék (amit a kötet 9. fejezetében közölt empirikus felmérés részletesen taglal), többségük mind a technológia, mind az ügyviteli támogatás szerint is alacsony szintű. Azaz többségük ipari hasznosítású terület (főleg ha ipari vámszabad területként működik), míg némelyiküknél már megfigyelhetők az üzleti parkok, illetve az irányított szolgáltatásokat nyújtó parkok jellemzői.

Az inkubátorok és inkubáció nemzetközi tapasztalatai azért fontosak, mivel felhasználhatók itthon mind az ipari parkok továbbfejlesztéséhez, mind a különböző térségi koncentrációk kialakulásának elősegítéséhez. Ezek a gondolatok még széles körben nem terjedtek el, de már megjelentek a tíz éves ipari parki fejlesztési programban, illetve a vele foglalkozó tanulmányokban (Nikodémus 2002/a).

3.3. Az ipari parkok fogalmi háttere Magyarországon

Itthon az ipari parkok létrejöttét a gyakorlati igény indokolta, a spontán gazdasági folyamatok, szervezetek (és dinamikus egyének) indították el szerveződésüket, részben a sikeres külföldi példák hatására, míg a kormányzatok csak később karolták fel a kezdeményezéseket. Nyilván ipari hasznosítású területek az elmúlt évtizedekben (1990 előtt) is meg lettek adva az egyes településfejlesztési tervekben (pl. a 60-as és 70-es években az Alföld iparosítása kapcsán), de csak ingatlanhasznosítási jelleggel, illetve városfejlesztési szempontból, mivel közös szolgáltatásokat ismereteink szerint nem terveztek.

Először az ipari parkok fogalmának hazai felfogásait, majd a tíz éves ipari parki programot, ezt követően a legfontosabb empirikus felmérések megállapításait tekintjük át.

3.3.1. Ipari parkok a hazai szakirodalomban

Az ipari parkok fogalmáról és tipizálásáról a 90-es évek közepétől jelentek meg a szintetizáló jellegű munkák, amelyek közül Rakusz Lajos (2000) és Pálmai Zoltán

(1997) álláspontjára térünk ki. Közismert, hogy az ipari parki kezdeményezések alapvetően két típusba (zöldmezős, rekonstrukciós) sorolhatók.

Rakusz Lajos az Ipari Parkok Egyesületének kiadványában nagyon jó áttekintést ad a témáról (Rakusz 2000). Három különböző nézőpontból definiálja az ipari parkot:

- a parki szolgáltatások és a fizikai infrastruktúra jellege szerint,
- az innováció elősegítésére tekintettel,
- ingatlanfejlesztő projektként.

A szakirodalomban megjelent különböző megközelítések alapján Rakusz négy közös elemet szintetizál:

- a tulajdonjogilag és műszakilag jól definiált területet,
- a park által nyújtott szolgáltatásokat,
- ezen szolgáltatások valamint az infrastruktúra elérésének kedvezményes lehetőségét,
- a parkon belül folyó értékteremtő tevékenységeket.

Rakusz a világszerte elterjedt, sokszínű parkszerű képződményeket több dimenzió (funkció, telepítés jellege, fejlődési fázis, globális célok) mentén is csoportosítja, az eltérő funkciókra épülő tipizálása alapján eltérő parktípusokat különböztetett meg (3.1. táblázat). A felsorolásában (a táblázatban) szereplő utolsó négy kategória már a szervezeti struktúra egy átfogóbb minőségét képviseli. A felsorolásban érvényesül a fokozatos térbeli kiterjedés, a „nagyág elve” (park, technopolisz stb.), a csoportosításban az EU 90-es évek eleji és Benko szemlélete is megjelenik. Külön ki kell emelni Rakusz megfigyelését, miszerint napjainkra a parkok a **hálózatosság** fejlődési fázisába léptek. Ami részben a parkok együttműködését jelenti, de ennél fontosabb a parkokban működő cégek hálózatosságának (klaszteresedése), illetve a parkoknak a helyi gazdaságfejlesztésekben való komplex megjelenítése.

3.1. táblázat A parkok hazai csoportosításai

Rakusz Lajos (2000)	Pálmai Zoltán (1997)
Tudományos park	Inkubátor (alapító központ)
Technológiai park	Üzleti (és innovációs) központ
Innovációs központ	Technológiai centrum (park)
Kereskedelmi park	Tudományos park
Technopolisz	Ipari park (övezet)
Technológiai pólus	Technopolisz
Technológiai körzet	
Vállalkozási övezet	

Forrás: Rakusz (2000) és Pálmai (1997).

Pálmai Zoltán cikkében az innovációs parkot (értelmezésünk szerint: „technopole”) tekinti gyűjtőkategóriának, így az innováció szerepét hangsúlyozza az ipari parkok nemzetközi fejlődési folyamatában. A tipizáláshoz három meghatározó tényező jelenlétét emeli ki (Pálmai 1997):

- műszakilag fejlett és innovatív (főként kis- és közép-) vállalkozásokat,
- állami vagy magántőke által támogatott segítő intézményeket és ügynökségeket,
- kutatóintézeteket és/vagy felsőfokú oktatási intézményeket.

Úgy tűnik, hogy az áttekintett (Benko, UN/ECE, EU, Rakusz, Pálmai) csoportosításokban végül is az **innovációs folyamat** (technológiai szint) és annak jól elkülöníthető szakaszai mentén válnak el egymástól a különböző típusú parki szerveződések, ez a vezérfonal talán az EU által a 90-es évek elején ajánlott felosztásban jelenik meg a legkövetkezetesebben. A „kutató – technológia – új termék – új vállalat – gyártás” folyamat adekvát sűrűsödési pontjai a „kutató park – technológiai park – innovációs központ – inkubátor – üzleti park” lánc mentén helyezhetők el. Ebben a csoportosításban a generikus forma az EU által ajánlott **tudományos park** elnevezést kapná. Viszont az utóbbi években kissé háttérbe szorult a fenti, főleg ipari folyamatokhoz illeszkedő felsorolás a szolgáltatások előtérbe kerülése miatt, talán ezért került előtérbe az EU-ban is egy jóval általánosabb fogalom: az **üzleti inkubátor**.

A modern európai vizsgálatokon, többek között az inkubáció gondolatán alapul Nikodémus Antal felfogása (2002/a). Míg a többi hazai szerző inkább önmagában tekintett az ipari parkokat, nála megjelenik a fejlesztési cél is: a KKV-k támogatása és a területfejlesztés. Részben az USA NBIA inkubátor felfogásához hasonlóan megkülönböztet első generációs és második generációs ipari parkokat. Az **első generációs ipari parkok** lényegében ipari hasznosítású területek, főleg nagyvállalatok telephelyeivel és minimális közös szolgáltatásokkal. A **második generációs ipari parkokban** megjelennek az inkubációs intézmények: inkubátorházak, innovációs és transzferközpontok. Úgy tűnik, hogy az EU-ban megfigyelhető inkubátorok (inkubációs létesítményeknek helyet adó különböző parkok) az ő elképzelései szerint főleg az ipari parkokból nőnek ki. A tíz éves ipari parki programról később röviden szó lesz, így itt nem részletezzük.

Az ipari parkhoz hasonló képződmények nemzetközi és hazai fogalmkörének rövid áttekintése alapján is kiderül, hogy a globális verseny hatására átrendeződő új gazdasági térben igen sokféle „térbeli koncentráció” jött létre: az elmaradott térségek iparosítására szolgáló ipari hasznosítású területektől, az üzleti és tudományos parkokon át a tudományos városig. A jelentős eltérések ellenére napjainkra kialakultak azok az alapvető típusok, amelyek alapján a főbb kategóriák megadhatók. Az alapvető fogalmak tisztázása után röviden áttekintjük a hazai ipari parkok fejlődéstörténetét, valamint fejlettségének helyzetét, a gyakorlatban is megjelenő kategorizálásokat.

3.3.2 Az ipari parkok kialakulásának folyamata Magyarországon

A koncepcionális, parkszerű gazdaságfejlesztés gyakorlata hazánkban (piacgazdasági körülmények között) viszonylag rövid, mintegy öt esztendő múltá tekint vissza. Az első ipari parkok (Győrben, Székesfehérváron) a 90-es évek elején még decentralizáltan, helyi kezdeményezésre, egy-egy meghatározó külföldi termelővállalkozás betelepülésével alakultak ki. Azóta a parkok számának növekedési üteme imponálón magas: 2001-re már 146, 2002 őszére immáron 155 terület nyerte el az ipari park címet Magyarországon, a Gazdasági Minisztérium⁵ (GM) tíz éves fejlesztési programja pedig további mintegy száz ipari park létrejöttét tartja kívánatosnak (a fejlesztési elképzelésekről lásd az 1. fejezetet).

A parkok létrehozásában, fejlesztésében történő állami szerepvállalás kezdeményezésében az 1994-ben megalapított **Ipari Parkok Egyesülete (IPE)** játszott kulcsszerepet (Rakusz 2000). Az IPE 1995 májusában tett javaslatában a Kormányzat számára hármass feladatkört fogalmazott meg: az ipari parkok létrehozási folyamatára, a preferenciarendszer kialakítására, működtetésére, illetve bizonyos adminisztratív könnyítések bevezetésére. Ennek nyomán indult el 1996-ban az Ipari Park Program előkészítése, majd a kormány megalkotta a 185/1996. (XII. 11.) számú rendeletet az Ipari Park címről az ipari parkok létesítésének és támogatásának elősegítése érdekében. Az első pályázatot 1997-ben írták ki az Ipari Park cím elnyerésére a 19/1997. (V. 14.) számú IKIM rendelet alapján, a cím elnyerését követően pedig az infrastruktúra kiépítéséhez pályázni lehetett költségvetési támogatásért. 1996-tól kezdve évi 1,0-1,3 Mrd Ft forrást különítettek el a gazdaságfejlesztési valamint a területfejlesztési célelőirányzatokból erre a célra (Rakusz 2000).

Változást jelentett 2000-től, hogy egyrészt az ipari parkokra vonatkozó támogatási rendszert integrálták a Széchenyi Tervbe, méghozzá a **Regionális Gazdaságépítési Program (REGÉC)** keretei között jelenítették meg mind a cím elnyerését, mind pedig az ipari parkok beruházásainak, működésük és szolgáltatásaik fejlesztésének támogatását érintő pályázatokat, és ezzel párhuzamosan növekedett a pályázatok mögé állított források összege is.

Másrészt előremutató változtatásnak tekinthető, hogy diverzifikálták a programot azzal, hogy külön lehetőségeket biztosítottak a továbbfejlődés lehetőségét fontolgató ún. **második generációs ipari parkok** számára is (pl. logisztikai centrumokra, inkubátorházakra vonatkozó pályázatok). Érdekes újdonság volt az is, hogy az elnyerhető cím tekintetében is többfokozatú lett a rendszer az „Integrátor Ipari Park” titulus bevezetésével. Végül abban is különbözött az új rendszer, hogy lényegében már induláskor, azaz a cím elnyerését célzó pályázat benyújtásakor legalább öt, összesen legalább 100 főt foglalkoztató vállalkozásnak kellett az ipari parkba betelepülnie ahhoz, hogy az megfeleljen a feltételeknek. Ez szigorítást jelentett a cím adományo-

⁵ A felmérés elkészítésekor, 2002 tavaszán még így nevezték a minisztériumot, ezért a tanulmányban is ezt használjuk, 2002 nyarán lett Gazdasági és Közlekedési Minisztérium.

zásában, mivel a teljesen zöldmezős parkok ezután elesetek a program forrásaitól: pusztán ígéretekkel nem lehetett már fejlesztési pénzhez jutni.

Fontos fejlemény, és ez a jelenből az ipari parkok jövőjébe vezet át, hogy megszületett az **ipari parkok tízéves fejlesztési programja** (GM 2001/a), mely kísérletet tesz az ipari parkok jövőbeli továbbfejlődési pályáinak kijelölésére. A koncepció legfontosabb eleme, hogy az ipari parkok eddigi extenzív fejlesztési szakaszát mintegy lezárva teret nyit egy új kategóriának, a **második generációs ipari parkoknak**. Ezeknek a tényleges térségi gazdaságszervező erővel rendelkező szerveződéseknek a kialakulását a program az alábbi négy, eltérő jellemzőkkel leírható és külön támogatandó fejlődési irány mentén látja elképzelhetőnek:

- innováció-orientált ipari parkok,
- technológiai inkubátorok és innovációs központok,
- innovációs transzferközpontok,
- logisztikai központok.

Ez a felsorolás támaszkodik ugyan a nemzetközi trendekre és kategóriákra, de inkább a hazai fejlesztési igényeket és területfejlesztési elképzeléseket részesíti előnyben. Az innováció, a kutatás-fejlesztés és a modern technológia jelenlétének szükségessége, azaz a tudásra való építkezés gondolata egyértelműen tetten érhető az elképzelésekben. Ugyanígy előfordul az egyes tervezett kategóriák részletes leírásánál a megfelelő szolgáltatások kialakításának szükségessége, azaz az egyes formációknak a magasabb szintű ügyviteli támogatás irányába történő elmozdítása is.

A tízéves program első három fejlesztési kategóriájának stílusjegyei és funkciói alapján többé-kevésbé meg is feleltethető a korábban említett EU-s inkubációs csoportosítás (3.2. ábra) szerinti innovációs, illetve technológiai központnak, valamint az üzleti és innovációs központnak. Természetesen, mivel a hazai fejlesztés a regionális innovációs intézményrendszer kiépítését is ezen a programon belül kívánja megoldani, a hazai kategóriák értelemszerűen nincsenek teljes átfedésben az ismert EU felmérés kategóriáival. Az is egyértelmű, hogy a hazai valós igények szerint kell adaptálni a külföldi inkubációs tapasztalatokat.

A második generációs parkok közül egyedül a **logisztikai központ** nem illeszthető közvetlenül az EU kategóriákhoz. Maga a központ tervezett funkcióit tekintve talán az üzleti park (fejlettebb, specializált szolgáltatások, de nem feltétel az innováció) kategóriájához áll a legközelebb.

3.3.3. A hazai ipari parkok kategorizálása

A magyarországi ipari parkok felosztására az elmúlt években több próbálkozás is született. A fejlettségi mutatók és a „puhább” tényezők alapján egyaránt történtek már csoportosítások, mind a múltbeli eredményeket, mind pedig a jövőben elérhető teljesítményeket alapul véve. Az alábbiakban röviden áttekintjük a legfontosabb kategorizálási kísérleteket.

- (a) Kiemelt jelentőséggel bír a **Gazdasági Minisztérium** felosztása, amely az alábbiak szerint csoportosít (GM 2001/a, 2001/b):
- **érett szakasz:** legalább tíz vállalatot telepítettek be, amelyek legalább 500 főt foglalkoztatnak;
 - **növekedési szakasz:** legalább tíz vállalatot telepítettek be, amelyek 500 főt még nem foglalkoztatnak, vagy fordítva, a foglalkoztatottak száma már 500 fölé emelkedett, de a betelepült vállalkozások száma még tíznél kevesebb;
 - **kezdeti szakasz:** a betelepült vállalkozások száma nem éri el a tizet, a foglalkoztatottak száma pedig 500 alatt van;
 - **induló szakasz:** még nem települt be a parkba vállalkozás.

A Gazdasági Minisztérium egy hármas csoportosítást is vázol, mely szerint jelenleg már meglévő bázison, az említett tízéves fejlesztési program keretében a következő csoportosulások kialakulása várható az évtized végére:

- **A már létező első generációs parkokban** minőségi fejlesztések kialakítása, melynek következtében ezen ipari parkok **koncentrált ipari bázissá** válnak.
- **Új, második generációs ipari parkok** kialakítása (pl. innováció-orientált), melyek kisugárzó hatásuk következtében a **térségi gazdaságszervezés** központjává válhatnak.
- **Új, első generációs ipari parkok** létrehozása, melyek továbbra is a tőkebevonás (munkahelyteremtés) és a területfejlesztés szempontjait helyezik előtérbe.

- (b) Széles körű empirikus vizsgálatra alapozva adott egy csoportosítást a **Terra Stúdió** is az Ipari Park Partnerségi Programon (IPPP) belül készített tanulmányában, amelynek megállapításaira támaszkodott a GM fent említett felosztása is (Laky–Kullman–Hegyí 2000):
- **I. kategória:** azok a parkok, amelyek a foglalkoztatottak (500 fő) és a vállalkozások száma (10) szerinti értékeken felül számottevően kiemelkednek az ipari parkok sorából a beruházások és az árbevétel tekintetében is.
 - **II. kategória:** azok a parkok, - eltekintve természetesen a fenti I. kategóriától - amelyek mind a foglalkoztatottak száma (500 fő), mind a vállalkozások száma (10) szerinti értékeken megfelelnek az „érettség” jelzőnek.
 - **III. kategória:** a két feltétel egyikében már igen a másikban pedig még nem teljesítik a feltételeket. Külön kiemelésre került három park a dinamikus fejlődése miatt (Infopark, Flextronics nyíregyházi és zalaegerszegi parkjai).
 - **IV. kategória:** egyik ismérv tekintetében sem érték el még a szükséges mennyiséget, de már vannak betelepült vállalkozások.
 - **V. kategória:** Még nincsenek betelepült vállalkozások, azonban az infrastruktúra kiépítése már megtörtént, következésképp alkalmasak lennének a betelepülők fogadására.
 - **VI. kategória:** Nincsenek betelepült vállalkozások, az infrastruktúra kiépítése sem történt meg, következésképp alkalmatlanok a betelepülők fogadására.

A tanulmány szerzői az ipari parkok jövőképét bizonyos területi magyarázó tényezőkkel is alátámasztották (nyugat-európai elérhetőség, település népessége, feldolgozóiparban foglalkoztatottak aránya).

- (c) A harmadik, feltétlenül megemlítendő fejlettség szerinti kategorizálást pedig a **Magyar Innovációs Szövetség** által koordinált kutatás keretein belül készült (MISZ 2001). A tanulmány három ipari park kategóriát különít el az eddigi teljesítmények alapján:
- **Növekvő kategória:** kiemelt fontosságú a már meglévő szolgáltatások bővítése, a minőség javítása, a további fejlesztések elvégzése.
 - **Működő kategória:** azok a parkok, melyekbe már betelepültek a vállalkozások, formálódnak a közös szolgáltatások elemei, folytatódik a területek értékesítése.
 - **Induló kategória:** még nincs működő cég a park területén, ezért lényeges feladatok a koncepcióalkotás és az alapinfrastruktúra kiépítése.
- (d) A hazai ipari parkok, innovációs és transzferközpontok kategorizálása kapcsán a **parkok által kínált szolgáltatásokból** is ki lehet indulni. A fejlett országokban a parkok üzemeltetői általában a szolgáltatások széles skáláját biztosítják az ott működő KKV-k számára. Ez azért fontos, mert lehetővé teszi azt, hogy a vállalkozások alapvetően csak szakmai tevékenységükre összpontosítsanak, és a működéshez szükséges további tevékenységeket (szolgáltatásokat) előnyös áron megvásárolják (a közösen igényelt szolgáltatások fajlagosan olcsóbbak), és így azok nem kötnek le más, szűkös erőforrásokat. A fontosabb közös (irányított) szolgáltatások, amelyek a hazai parkok egy részénél már megjelentek és a parkok széles körében is előbb-utóbb elterjednek:
- **Általános üzleti szolgáltatások:** titkársági, telefon és üzenetrögzítő, recepció, fax, e-mail, Internet web oldalak, pénzügyek, könyvelés.
 - **Ingatlanlall összefüggő üzleti szolgáltatások:** konferencia- és tárgyalótermek, szociális létesítmények, étkeztetés és vendéglátás, recepcionál váróhelyiség, oktatási termek, kiállítási területek, dolgozószobák, parkolók, bankfiók, pénzváltás, posta, kereskedelmi üzletek.
 - **Üzleti tanácsadói szolgáltatások:** üzleti tervek, üzletfejlesztés, menedzsment, marketing (PR), értékesítési és pénzügyi tanácsadás, hitelügyintézés, műszaki és szabadalmazási tanácsadás, szabványügyi információs szolgáltatás, fejlesztési tanácsadás.
 - **Pénzügyi tanácsadói szolgáltatások:** a helyi, nemzeti és nemzetközi támogatásokhoz, alapokhoz való hozzájutás elősegítése; a magántőkéhez való hozzájutás segítése: üzletben érdekelték összehozása, kockázati tőke, bankok bevonása, belső pénzügyi források generálása és irányítása, tanácsadás K+F alapokhoz való hozzájutás érdekében.
 - **Logisztikai szolgáltatások:** szállítás, szállítmányozás, vámügyintézés, raktározás, csomagolás, külkereskedelmi ügyintézés.

- **Ingtatlannal kapcsolatos szolgáltatások:** épületek és zöld területek őrzése, karbantartása, vagyonvédelem, takarítás, tisztítás, hulladékgyűjtés és -kezelés, kertészeti munkák.
- **Humán szolgáltatások:** oktatás, képzés, átképzés, könyvtár, rendezvények szervezése, egészségügyi ellátás, fitness szolgáltatások a rekreáció érdekében, szépségápolás.
- **Innovációs szolgáltatások:** egyetemhez kapcsolódó technológiai és műszaki szolgáltatások, minőségbiztosítás, környezetvédelem, informatikai szolgáltatások.

A parkok lehetséges jövőbeli fejlődési pályáját nagymértékben befolyásolhatja, hogy kiemelkedik-e valamelyik **specializált funkció** ellátása az adott park általános szolgáltatási spektrumából, mivel „az ipari parkokat éppen a folyamatos továbbépítés, a minőségi továbblépést jelentő szolgáltatások térnyerése, a technológiai és innovációs intézmények befogadása, az inkubációs folyamat generálása teszi sikeres gazdasági modellé” (Nikodémus 2002/a, 4. o.). Egy logisztikai park nyilván a logisztikai szolgáltatások területén igyekszik professzionalista lenni, egy üzleti inkubátor pedig az általános üzleti, pénzügyi tanácsadói, illetve humán szolgáltatásokra koncentrálna, és ezeken a területeken akar kiemelkedőt nyújtani.

A fejlődés lehetséges irányainak meghatározása szempontjából különösen fontosak az **innovációt segítő szolgáltatások**, pontosabban az ezek mentén történő differenciálódás és a regionális, helyi gazdaságfejlesztést elősegítő központok kialakítása. Az innováció lehetséges háttérintézményeit (egyetemek, kutatóintézetek) tekintve az alábbi három fokozat képzelhető el ma reálisan Magyarországon:

- **Regionális innovációs központok** (régióként 1-2, országosan kb. 7-8), lényegében **tudományos parkok**: fő feladatuk a régióban jelenlévő tudásbázis menedzselése a kutatóintézetekkel és egyetemekkel történő közös együttműködések keresztül.
- **Térségi innovációs központok** (országosan 25-30): amelyek feladata az információszolgáltatás és a technológiai transzfer funkciók erősítése (nyilván egyetemi városban része lehet a regionális innovációs központnak).
- **Helyi innovációs központok** (országosan 100-150), lényegében **üzleti parkok** és **inkubátorházak**: korlátozott innovációs küldetéssel, meghatározóak inkább a vállalkozásfejlesztési és munkahelyteremtési funkciók.

Az innovációs központok fenti hierarchiája illeszkedik a hazai felsőoktatás (integrált intézmények), a településhierarchia és a közigazgatás sajátosságaihoz. A regionális innovációs központok az egyetemi városokban, a térségi innovációs központok a megyei jogú városokban (megyeszékhelyeken és a nagyobb városokban), míg a helyi innovációs központok a kisebb városokban képzelhetők el.

Felhasznált irodalom

- Benko, G. 1992: *Technológiai parkok és technopoliszok földrajza*. MTA RKK, Budapest.
- Benko, G. 1999: *Regionális tudomány*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- Csizmadia Z. – Grosz A. 2002: Szervezeti központú hálózatok: Az ipari parkok térségi-intézményi kapcsolatrendszerének és együttműködési aktivitásának szerkezeti jellemzői. *Tér és Társadalom*, 2, 58-80.o.
- EC 2002: *Benchmarking of Business Incubators*. Final Report, Centre for Strategy & Evaluation Services. European Commission, Luxembourg.
- GM 2001/a: *Az ipari parkok tíz éves fejlesztési programja*. Széchenyi Terv, Gazdasági Minisztérium, Budapest.
- GM 2001/b: Melléklet: Ipari parkok Magyarországon 1997-2000. Gazdasági Minisztérium, Budapest.
- Kleinheincz F. 1999: Tudományos parkok az Egyesült Királyságban. *Ipari Szemle*, 6, 11-13. o.
- Laky I. – Kullman Á. – Hegyi G. 2000: *Az ipari park fejlesztés tapasztalatai, lehetőségei*. Ipari Park Partnerségi Program (IPPP), Terra Stúdió Kft., Budapest.
- Lewis, D.A. 2001: *Does Technology Incubation Work? A Critical Review*. U.S. Economic Development Administration (EDA).
- MISZ 2001: *Az ipari parkok innovációs szolgáltatásait segítő intézmény- és informatikai hálózat rendszerének kidolgozása*. Magyar Innovációs Szövetség, <http://www.innovacio.hu/aktualis/aktualis2.htm> (letöltve: 2001. október 12.)
- Nikodémus A. 2002/a: A regionális politika és gazdaságfejlesztés nemzetközi és hazai szemmel. *Területi Statisztika*, 2, 111-130. o.
- Nikodémus A. 2002/b: A Széchenyi-Terv ipari park programjainak regionális térszerkezeti hatása. *Falu Város Régió*, 3, 3-8. o.
- Nikodémus A. – Schulz M. 2002: Nemzetközi áttekintés az ipari parkokról. *Comitatus*, 1-2, 88-93. o.
- OECD 1998: *Business Incubation. International Case Studies*. OECD, Paris.
- OECD 1999: *Up-grading Knowledge and Diffusing Technology in a Regional Context*. OECD DT/TDPC(99)8, Paris.
- Pálmai Z. 1996: A PARK – mint a regionális fejlesztés bevált eszköze. *Ipargazdaság*, 7-8, 31-40. o.
- Rakusz L. 2000: *Ipari Parkok 1994-2000*. Ipari Parkok Egyesülete, Budapest.
- Rechnitzer J. – Dóry T. – Csizmadia Z. 2002: Az ipari parkok innovációs szolgáltatásait segítő intézmény és informatika rendszerek jellemzői. *Területi Statisztika*, 4, 342-359.o.
- Scandizzo, P. L. 2001: *Financing Technological Change*. Global Forum on Management of Technology: Focus on the Arab Region. 29-30 May 2001, Vienna, Austria. UNIDO.

- UNEP 2001: *Environmental Management for Industrial Estates*.
http://www.unepie.org/pc/indestates/pdf_documents/ResourceKit/06%20Slides/2%20EMIE-estates.pdf (letöltve 2001. november 5.)
- UN/ECE 2000: Best Practice in Business Incubation. United Nations, Economic Commission for Europe, ECE/TRADE/253, New York and Geneva.
- UN/ECE 2001: Best Practice in Business Incubation. United Nations, Economic Commission for Europe, ECE/TRADE/265, Geneva.